

Minna Suikka ja Riitta Holopainen

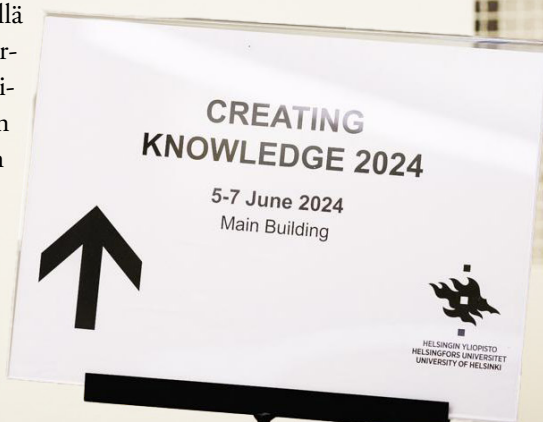
BEHIND THE SCENES - Creating Knowledge -konferenssi tapahtumanjärjestäjän silmin

Creating Knowledge -konferenssi järjestettiin 5.-7.6.2024 Helsingissä. Millaista oli olla mukana rakentamassa informaatiolukutaidon pohjoismaista konferenssia? Entä millaisia tekoälyyn ja muihin teemoihin liittyviä kohokohtia konferenssista jäi mieleen? Riitta Holopainen ja Minna Suikka kertovat raportissaan konferenssista kulissien takaa.

Kaksisataa korkeakoulutuksen informaatiolukutaidosta kiinnostunutta ammattilaista kokoontui kesäkuussa 2024 Helsingin yliopiston päärakennukselle, jossa pidettiin järjestyksessään yhdestoista Creating Knowledge -konferenssi. Tapahtuman otsikko oli ”Think Before You Click: Responsibility in the Digital Information Landscape”. Konferenssia koordinoi Helsingin yliopiston kirjasto yhteistyössä Informaatiolukutaidon pohjoismaisen verkoston (NordINFOLIT) kanssa. Järjestelytoimikunnassa oli mukana asiantuntijoita useasta korkeakoulusta ja järjestelytoimikuntaa veti Helsingin yliopiston kirjaston johtava tietoasiantuntija Päivi Helminen.

Konferenssin kaari ideasta käytäntöön

Itä-Suomen yliopiston kirjaston tietoasiantuntija Riitta Holopainen ja Helsingin yliopiston kirjaston tietoasiantuntija Minna Suikka olivat molemmat mukana konferenssin järjestelyissä. Suunnittelutyö oli alkanut jo vuonna 2021, mutta käytännön järjestelyt pääsivät toden teolla käyntiin keväällä 2024: Minna oli mukana järjestelytoimikunnassa jo aikaisemmin, ja samaan kelkkaan loikkasi myös Riitta. Tiimin ja sen apukäsiä kesken jaet-

tiin konferenssin aikaisia tehtäviä hyvissä ajoin ennen konferenssin alkua, ja molemmille löytyi mielenkiintoisia pestejä niin rinnakkaissessioiden puheenjohtajina eli chaireina, infotiskiopastajina kuin teknisinä avustajinakin, ja lisäksi Minna oli mukana toteuttamassa tapahtuman viestintää. Oli hienoa nähdä, kuinka tapahtuman suunnittelu eteni, ideat saivat vähitellen konkreettisen muodon ja lopulta osallistujat saapuivat paikalle.

Selfie konferenssin kulisseista Helsingin yliopiston päärakennuksella. Kuvassa Minna Suikka ja Riitta Holopainen. Kuva: Minna Suikka

Paljon liikkuvia osia

Konferenssin ohjelma sisälsi runsaasti esityksiä ja työpajoja, joissa puhuttiin ajan hengen mukaan tekoälystä opetuksen ja informaatiolukutaidon kentällä. Mukaan mahtui tekoälyteeman lisäksi akateemisten kirjastojen ja kirjastohenkilökunnan muuttuvia rooleja pohtivia esityksiä, yhteistyön ja yhdessä teke-

misen hyviä esimerkkejä akateemisissa yhteisöissä, datanhallintaan, vertaisoppimiseen ja etäopetukseen keskittyviä puheenvuoroja sekä misinformaation, vaihtoehtoiseen tietoon ja älylaitteiden koukuttavuuteen pureutuvia esityksiä. Aamupäivien keynote-puheenvuoroja seurasivat monet rinnakkaissessiot ja työpajat. Konferenssiosallistujan haastavin tehtävä olikin valita itselleen sovimmat runsaasta tarjonnasta.

Aivan tapahtuman kynnyksellä tapahtumajärjestäjätiimin jännitys oli käsin kosketeltavaa, koska liikkuvia osia oli niin paljon: minne infopöytä ja sponsorien esittelypisteet sijoitetaan, onko konferenssi-illallisen muusikoiden kanssa viestitty aikataulun yksityiskohdista, onko julistetelaineita saatavilla riittävästi heti ensimmäisenä päivänä tai mitä kaikkea Helsingin keskustan metrosulku tarkoittaa kirjastokierroksille osallistujille konferenssikävijöille.

Kun keskiviikko koitti ja ensimmäiset osallistujat saapuivat kirjastokierroksille ja ilmoittautumispisteelle, kaikki alkoi viimein konkretisoitua. Viimeistään torstaiaamun ensimmäisessä sessiossa, kun valtaosa konferenssiosallistujista kokoontui Helsingin yliopiston pieneen juhlasaliin kuulemaan esityksiä, oli erityisen huojentavaa nähdä, kuinka konferenssin ohjelma rullasi eteenpäin ja hyvän tunnelman pystyi aistimaan. Tapahtuman kruunasi keskiviikkona Helsingin kaupungin vastaanotto ja torstaina juhlaillallinen hotelli Arthurissa.

Tekoölyn ulottuvuudet ja oppijan rooli tekoölyn käytössä

Konferenssin avajaispäivän keynote-puhujat professori Matti Tedre ja yliopistotutkija Henriikka Vartiainen Itä-Suomen yliopistosta tempaisivat yleisön mukaansa lennokkaalla tekoölyn keskityvällä puheenvuorollaan ”The tide, not the waves: AI education for novice learners”. Mielikuva vuorovedestä oli osuva: tekoölyssä ei ole kyse pienistä aalloista, vaan suuremmasta ilmiöstä, joka on vyörynyt yhteiskuntaamme monin eri tavoin. Puheenvuoronsa alussa professori Tedre korosti tekoölyn laajuutta ja sitä, että ”AI is not coming, it’s already here!”. Tekoöly ei ole uusi juttu, mutta yksittäiset työkalut ja niiden saama julkisuus ovat luoneet monelle mielikuvan, että tekoölyn val-

lankumous on alkanut aivan äskettäin.

Tekoöly on muutakin kuin ChatGTP: tieteen kentällä tekoöly on jo pitkään tehnyt editointia, lisäyksiä, ennustuksia, tunnistanut puhetta ja luonut uusia kommunikoinnin ja verkostoitumisen tapoja. Tekoöly voi tehdä nopeita analyyseja siitä, millä todennäköisyydellä jokin asia tapahtuu, mutta jättää kertomatta, miksi näin tapahtuu. Tedre nosti esimerkiksi tällaisesta ennustamisesta tekoölyn antaman arvion siitä, kuinka moni opiskelija tulee tippumaan kursilta. Tekoöly ei kuitenkaan anna opettajalle vastausta siihen, miksi opiskelijat tippuvat.

Tedre puhui myös tekoölyn keräämän datan moninaisuudesta ja valtavasta määrästä. Datan keräämisestä esimerkkinä oli Tesla: auto kerää kameroidensa ja sensoreidensa avulla kuvaa, ääntä, 3D-malleja ja monenlaista

multimodaalista dataa pystyäkseen toimimaan fyysisessä ympäristössä. Tätä autoista ja kuskeista kerättyä dataa käytetään myös sumeilematta hyödyksi uusien mallien ja toimintojen kehittämiseen. Samoin verkkoon ladatut hää- ja lomakuvat toimivat tekoälyn kouluttamisessa – yksityisestä tulee nopeasti julkista ja kaupallista omaisuutta. Tekoäly kehittyi jatkuvasti kerätyn datan avulla, mutta luo samalla myös vääristymiä ja ennakkoluuloja. Kenen maailmaa esimerkiksi tekoälyn muokkaavat kuvat lupulta kuvastavat?

Työkalut eivät ole ennaltaan

Tedre nosti esiin, että käyttämämme työkalut eivät ole enää ennaltaan, vaan tekoäly on muuttanut niitä nopeasti. On tärkeää, että esimerkiksi korkeakoulumaailmassa tekoälytyökalujen käyttöä ei kategorisesti kielletä. Tämä olisikin jo mahdotonta, sillä lähes kaikki käyttämämme digitaaliset työkalut linkittyvät tavalla tai toisella tekoälyyn. Oivaltavaksi esimerkiksi Tedre nosti kuvitteellisen tekstin käsittelyohjelman, jossa olisi ylärivissä kaikkien muiden toimintojen ohessa nappi ohjeistuksella ”Älä paina tätä nappia” – jättäisimmekö käyttämättä tätä yksittäistä toimintoa vain sen vuoksi, että se on kielletty?

Tedren puheenvuoroa jatkoi Henriikka Vartiainen, joka kertoi tekoälyn integroimisesta alakouluikäisten lasten oppitunneille osana teknologiakasvatusta, joka ottaa huomioon niin tekoälyn tarjoamat mahdollisuudet kuin

Tekoäly kehittyi jatkuvasti kerätyn datan avulla, mutta luo samalla myös vääristymiä ja ennakkoluuloja.

sen luomat erilaiset vääristymät ja uhkakuvatkin. Koululaisille järjestetyissä työpajoissa kokeiltiin yhdessä, miten tekoäly toimii ja miten sitä voisi käyttää ongelmien ratkaisemiseen. Työpajoissa syntyi yli 70 erilaista tekoälyn avulla toimivaa sovellusta ja ideaa.

Vartiainen kertoi tarkemmin muun muassa sosiaaliseen mediaan keskittyvien työpajojen sisällöistä ja tuloksista. Työpajoissa luotiin sovellus, jonka avulla pystyttiin tarkastelemaan sitä, miten sovellus profiloii käyttäjänsä ja millaista dataa se käyttäjästään kerää. Sovelluksen avulla saatiin myös selville, millaisia suosituksia sosiaalisen median kuvavirtaa seuraava tekoäly kuvitteelliselle käyttäjälle ja hänen kontakteilleen tarjoaa.

Oppijoiden oma toimijuus keskiöön

Yksi tärkeimmistä tavoitteista tekoälyteknologiakasvatuksessa on Vartiaisen mukaan oppijoiden oman toimijuuden korostaminen: he saavat olla aktiivisia toimijoita tekoälytyökalujen luomisessa ja kehittämisessä, eivät ainoastaan niiden passiivisia käyttäjiä. Tämä lisäsi selkeästi oppijan oman minäpystyvyyden tunnetta. Samalla esille nousi myös tekoälyyn

liittyviä eettisiä kysymyksiä: oppijat esimerkiksi huomasivat itse, miten yksipuolisia, stereotyyppisiä ja jopa vääristyneitä kuvia tekoäly luo esimerkiksi naisista. Oppijat esittivät myös ratkaisuehdotuksen: verkosta tulisi löytyä enemmän kuvia moninaisista ja erinäköisistä ihmisistä.

Vartiainen kertoi myös opettajan-koulutuksessa pidetystä työpajasta, jossa osallistujat loivat erilaisia vaa-liehdokkaita tekoälytyökalujen avulla. Työpajassa syntyi erittäin hedelmällistä keskustelua tekoälyn etiikasta, hallusinoinnista, vääristymistä, tiedostamattomistakin ennakkoluuloista ja vastakkainasettelun vaikutuksista. Vartiainen veti esityksensä yhteen toteamalla, että erilaiset työpajat saivat oppijat kysymään yksinkertaisten kysymysten sijaan syvällisempiä kysymyksiä ja haastamaan omaa toimijuuttaan tekoälyn käyttäjinä.

Ihmeelliset ja oppimiskykyiset ihmisaivot

Torstain toisessa keynote-esityksessä Helsingin yliopiston professori Minna Huotilainen valotti aivotutkimuksen näkökulmaa oppimiseen digitaalisessa informaatioympäristössä. Me saamme ympäristössämme paljon tietoa, mutta voimme prosessoida siitä vain osan. Aivotutkijoita kiinnostaa, miten uusi tieto rakentuu osaksi jo olemassa olevia verkostoja. Muisti ei ole vain yhdessä osassa aivoja, vaan kaikkialla aivoissa. Oli myös kovin lohduttavaa kuulla, että muisti ei koskaan täyty. Huotilainen toi esiin tosiasian, että aivot eivät osaa multitaskata. On olemassa yksilöitä, jotka vaihtavat toisia taitavammin tehtävästä toiseen, mutta multitaskaaminen vaatii silti veronsa.

Aivotutkimuksen näkökulmasta on ilmeistä, että nykyinen työelämä ei

Minna Huotilainen
Kuva: Jussi Männistö

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Kasvatustieteiden tutkimuskeskus

tue keskittymistämme. Työhuoneessa kollegoiden juttelu ja ohikulkijat katkaisevat keskittymisen. Kohtaamme työssämme jatkuvasti tilanteita, joissa teknologia ja työvälineet pettävät meidät. Tietokoneen ruudulle nousee ponnahdusikkuna, ja joudumme ratkomaan erilaisia tilanteita, jotka

Aivotutkimuksen näkökulmasta on ilmeistä, että nykyinen työelämä ei tue keskittymistämme.

estävät työskentelymme. Myös viestintävälineiden piippailu keskeyttää työtämme. Haluamme avointa viestintää, joka on kaikkien saatavilla, mutta vielä ei ole olemassa täydellistä viestintäjärjestelmää, jossa kaikki tieto olisi helposti saatavilla ja helppo löytää. Ih-

misen aivot on rakennettu tavalla, joka tähtää ihmisen selviytymiseen. Jos ihminen työskentelee meluisassa toimistossa ja saa liikaa sähköposteja, hänen on itse asiassa vaikea kiinnostua muiden mielipiteistä ja oppia uutta. Tällaisessa tilanteessa aivomme

suojelevat meitä blokkamalla uutta informaatiota.

Muutosta tarvitaan asenteisiin ja työolosuhteisiin

Huotilaisen mukaan työn uudelleen järjestäminen vaatii sekä asenteiden että työolosuhteiden muutosta. Aivojen hyvinvointia ja oppimista edistävät muun muassa riittävä liikunta ja uni. Myös musiikki helpottaa keskittymistä ja parantaa työmotivaatiota. Oppimista, ihmisten välistä yhteistyötä ja hyvinvointia ei voi erottaa olosuhteista, joissa oppiminen tapahtuu. Meidän kannattaa kiinnittää huomiota tapoihimme käyttää teknologiaa, jotta se ei häiritسی keskittymistämme. Tarvitsemme monenlaisia kognitiivisia taitoja, jotta voimme sekä reagoida nopeasti asioihin että syventyä pitkäkestoisiin tehtäviin. Optimaalisessa tilanteessa on helppo oppia uutta ja kokeilla turvallisesti uusia asioita, vaikka kokeilut eivät aina onnistuisikaan.

Siim Kumpas keskustelee konferenssiyleisön kanssa

Kuva: Jussi Männistö

Euroopan unioni versus disinformaatio

Perjantain keynote-puhujaksi saapui Brysselistä Euroopan unionin ulkosuhdehallinnosta Siim Kumpas, joka piti vaikuttavan puheenvuoron disinformaatiosta. Puhe raotti ikkunaa ilmiöihin, jotka vaikuttavat yhteiskunnassa tapoihin luoda ja käyttää informaatiota. Kumpaksen mukaan sekä mis- että disinformaatio ovat ihmiselämän väistämättömiä sivutuotteita niin kuin hiilidioksidi. Kumpas korosti, että fokus tulisi siirtää ongelmallisista sisällöistä manipuloivaan käytökseen ja sen tunnistamiseen – ajatella luodin sijaan asetta, jolla luoti on ammuttu. Jos katsoo vain sisältöä, tulee kehystäneeksi ilmiön viestintäongelmaksi, mutta kyse on paljon laajemmasta ilmiöstä, joka on yhtä aikaa myös psykologinen ja yhteiskunnallinen sekä koskee myös kansainvälisiä suhteita ja lainsäädäntöä.

Joku on luonut ja julkaissut sisällön sekä edistänyt sen viraaliksi menemistä. Demokraattiset yhteiskunnat ovat erityisen haavoittuvia manipuloinnille, koska ne ovat avoimia verrattuna totalitaristisiin valtioihin. Mis- ja disinformaation tunnistaminen kietoutuu totuuden määritelmään ja totuus politisoituu helposti. Kumpas avasi näkymiä siihen, miten Euroopan unioni työskentelee disinformaation kanssa eri keinoin, esimerkiksi hyödyntämällä diplomatiata ja asettamalla sanktioita. EU tukee kansalaisyhteiskuntaa ja laatii lainsäädäntöä, esimerkiksi EU:n

tekoälyasetus pyrkii vähentämään informaatioon liittyvää systemaattista riskiä. Yksi konkreettinen työkalu on Kreml-myönteisen disinformaation tietokanta, jonne on kerätty vuodesta 2015 lähtien on 17 000 olleen tapausta luokiteltuna ja korjattuna oikealla tiedolla.

Hallittua jonglöörausta ja odottamattomia yllätyksiä

Minna ja Riitta olivat tapahtuman aikana kiinni järjestyksessä monissa tehtävissä, mutta aivan erityisesti molempia jännitti rinnakkaisessioden puheenjohtajuus. Eniten hermostutti aikataulussa pysyminen: olisi kurjaa, jos session viimeinen esitys jäisi tyngäksi siksi, ettei puheenjohtaja pidä kiinni aikataulusta.

Riitan mukaan erityisen haastavaksi aikataulun teki se, että usein puheenjohtaja itsekin tempautui mukaan esityksiin ja alkanutta keskustelua ja kysymyksiä tuntui kurjalle keskeyttää. Myös hyvän tunnelman kannatteleminen tuntui tärkeältä tehtävältä: puheenjohtajana tunsin olevansa vastuussa siitä, ettei kukaan jännittä turhaan tai tunne oloaan ulkopuoliseksi. Kaiken kaikkiaan molempien kohdalla kokemus oli lopulta todella myönteinen ja rinnakkaisessiodista jäi leppoisa ja mukava olo – suurin kiitos tästä kuului toki osallistuvalla ja mukavalla kuulijakunnalle sekä tietysti esiintyjille.

Sanotaan, että hyvin suunniteltu on puoliksi tehty. Tosielämässä kaikki ei tietenkään suju niin kuin paperilla

on ajateltu, pieniltä yllätyksiltä ja kommervenkeiltä konferenssin vilinässä ei kokonaan välttytty. Tapahtuman onnistumisen avaimena oli tiimin toimivuus ja hyvä tekemisen meininki. Konferenssin aikana järjestäjien väliset pikaviestit lauloivat, ja aina löytyi jostain lisäkäsiä paikkaamaan ja auttamaan, kun sille oli tarve. Kuka olisi osannut esimerkiksi ennakoida, että Elokapina pysäyttää Helsingin keskustan liikenteen juuri viimeisenä konferenssipäivänä, kun osa osallistujista oli jo suuntaamassa kotimatkalleen? Konferenssin järjestäjät olivat valppaana, ja saivat tiedotettua koordinoitusti konferenssiyleisöä mahdollisista hidasteista keskustassa.

Minna ja Riitta eivät olleet ensimmäistä kertaa informaatiolukutaidon konferenssia järjestämässä – silti kumpikaan ei koe pääsevänsä joka päivä rakentamaan tämän mittaluokan kansainvälistä tapahtumaa. Toista tilaisuutta tämän tapahtuman järjestämiseen ei ole heti tulossa, sillä järjestelyvastuu kiertää pohjoismaasta toiseen, ja seuraava Creating Knowledge tulee olemaan Ruotsissa. Creating Knowledge 2024 tarjosi kansainvälistymistä kotinurkilla. Jos vastaava mahdollisuus tulee jatkossa eteen, molemmat allekirjoittaneet lähtevät uudelleen innolla mukaan. 💎

Lue lisää

EU:n disinformaatietietokanta: euvdisinfo.eu

Creating knowledge 2024 verkkosivut: helsinki.fi/en/conferences/creating-knowledge-2024

Kirjoittajat

MINNA SUIKKA
Helsingin yliopiston kirjasto
minna.suikka@helsinki.fi

RIITTA HOLOPAINEN
Itä-Suomen yliopiston kirjasto
riitta.s.holopainen@uef.fi

